

ISO JABBOROV

**JAHON
ETNOLOGIYASI
ASOSLARI**

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA
MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI

ISO JABBOROV

JAHON ETNOLOGIYASI ASOSLARI

3655
2005

NAMANG'IN VILOYATI
UNIVERSITETI
dinhborot-resurs markazi

Toshkent
«Yangi asr avlod»
2005

Milliy mafkuraning shakllanishi o'zbek xalqining, ayniqsa, yoshlar ongi, bilim darajasining o'sishi bilan bevosita bog'liq. Ularning jahon xalqlari etnik qiyofasini tasavvur qilishi, ayrim millat va elatlarning etnogenezi, etnik tarixi, moddiy-ma'naviy hayotini, milliy his-tuyg'ulari, tabiatini bilishi juda muhim zaruriyat desa bo'ladi. Ushbu kitobda jahon xalqlarining kelib chiqishi, etnik jarayoni, shakllanishi, joylashuvi, madaniy-maishiy turmushi, moddiy-ma'naviy madaniyati, urf-odat va bayramlari, diniy tasavvurlari xususida batafsil ma'lumotlar berilgan.

Mazkur kitob 1985-yilda «O'qituvchi» nashriyotida chop etilgan «Jahon xalqlari etnografiyasi» darsligining tubdan qayta ishlangan va yangi manbalar bilan to'ldirilgan nashri bo'lib, unda hozirgi murakkab etnik va etnomadaniy jarayonlar, xalqlarning hozirgi hayotida bo'layotgan ayrim o'zgarishlar aks etgan.

Ushbu kitob etnologiya va uning tarixini o'rganayotgan olimlar, talabalar va ushbu sohaga qiziqqan keng kitobxonlar ommasi uchun mo'ljallangan.

Mas'ul muharrir:

Sobir Kamolov, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi akademigi, O'zbekistonda va Qoraqalpog'istonda xizmat ko'rsatgan fan arbobi, tarix fanlari doktori, professor

Taqrizchilar:

Abdulahad Muhammadjonov, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi akademigi, tarix fanlari doktori, professor

Rustam Sulaymonov, tarix fanlari doktori

Alisher Doniyorov, tarix fanlari doktori

ISBN 5-633-01800-1

© Iso Jabborov. «Jahon etnologiyasi asoslari».

«Yangi asr avlodi», 2005-yil

MUQADDIMA

XX asr yer sharining oltidan bir qismida hukmronlik qilgan sho'rolar imperiyasining intihosi bilan yakunlandi. Jahon xaritasida etnik tarixi, moddiy va ma'naviy madaniyati bilan boshqa xalqlardan qolishmaydigan, o'zining yangi tarixini yozishga kirishgan mustaqil respublikalar paydo bo'ldi. Bu respublikalar ichida esa kelib chiqishi, madaniy qadimiyligi, ajdodlarning yaratuvchilik salohiyati bilan jahon sivilizatsiyasi tarixidan munosib o'rin egallagan O'zbekistongina eng zamonaviy, bosqichma-bosqich rivojlanib boradigan, amaliy, faol ta'lim dasturini yarata oldi. Tabiiyki, dasturni tatbiq etish jarayoni eng avvalo yoshlarning ongini, bilim darajasini ko'tarish, ularni yetuk mutaxassislar qilib tayyorlashda birlamchi vosita hisoblangan yuqori saviyali, rivojlangan mamlakatlar o'quv tizimida qo'llaniladigan darsliklar darajasida bo'lgan yangi darslik kitoblarni yaratishni taqozo etdi.

Aynan ana shu nuqtayi nazardan, qolaversa hozirgi zamon voqe-ligida «etnologiya» fanining ahamiyati tobora ortib borayotganligi, davlatlar va xalqaro munosabatlar, globallashuv jarayonlari, xalqlar etnik tarixini o'rganish ma'naviy va moddiy ehtiyojga aylanib borayotganligi «Jahon etnologiyasi asoslari» darsligini yangi manbalar hamda zamonaviy ilmiy talqinlar bilan boyitib qayta nashr etish uchun asos bo'ldi.

Ma'lumki, ko'p fanlarning nomlari qadimiy lotin so'zlari bilan atalgan. Jumladan, «Etnografiya» atamasi yunoncha so'z bo'lib, «et-nos» – xalq, elat, «grafo» – ta'rif ma'nosini bildiradi va «xalq (elat) ni ta'riflash» deganidir. «Etnologiya» esa xalq (elat), to'g'risida so'z yoki fikr (logos) ma'nosini anglatgan. Shu bois ayrim olimlar etnografiya fanini ta'riflovchi yoki tavsiflovchi ilm sohasi, etnologiyani esa go'yo nazariy metodologik xarakterga ega, degan fikrni bildirmoqdalar. To'g'ri, kishilik jamiyati paydo bo'lgan davrlardan, ayniqsa, yozuv kashf etilgandan buyon u yoki bu elatlar to'g'risidagi ma'lumotlar ko'proq tavsifiy holda to'planib bizgacha yetib kelgan. XIX asr o'rtalaridan boshlab etnografiya mustaqil fan sohasi bo'lib tanilgan va u metodologik jihatdan nazariy

muammolarni yecha boshlagan va etnoslarni har tomonlama o'rganishga kirishgan. Shuning uchun ham etnografiya va etnologiya atamalarini qarama-qarshi qo'ymasdan, ularni umumiy «elshunoslik» yoki «xalqshunoslik» fani deb o'zbek tiliga tarjima qilish mumkin.

Ushbu asar dastlab «Jahon xalqlari etnografiyasi» nomi ostida 1985-yili chop etilgan edi. Qayta ishlangan yangi darslik ikki qismdan iborat bo'lib, uning birinchi qismi etnologiya fanining mohiyati va xususiyati, qisqacha tarixi, asosiy maktab va yo'nalishlari, jahon xalqlari klassifikatsiyasi, hamda etnogenez muammolari, etnologiya fani atamalari, tadqiqot uslubi va o'ziga xos xususiyatlari kabi nazariy masalalarga bag'ishlangan. Ikkinchi qismida jahon xalqlarining tavsifi va ta'rifi, fanning eng so'nggi yutuqlari va statistik ma'lumotlar berilgan. Mazkur kitobga ko'p yillar davomida muallifning Mirzo Ulug'bek nomli O'zbekiston Milliy universitetining tarix kulliyotida o'qigan ma'ruzalari asos qilib olingan.